

Inaugurační řeč prof. Jana Ryota, prorektora Karlovy univerzity v Praze při příležitosti slávnostního otevření akademického roka 2017/2018 na Katolické univerzitě v Ružomberku dne 27.9. 2017.

„*„Múdrosť si postavila dom...” Univerzity (katolícke univerzity) a ich poslanie.“*

Vaše Magnificence pane rektore, Magnificence dámy a páni prorek rektorů, Vaše excelence pane biskupe, spectabiles, honorabiles, Sorores et fratres, scholares carissimi, vážené studentky, vážení studenti, nejprve bych chtěl poděkovat Jeho Magnificenci panu rektorovi poděkovat za laskavé pozvání do Ružomberku, města v němž působily významné osobnosti věrné církvi i slovenskému národu, jenž je naším nejbližším bratrem. Chtěl bych v této souvislosti vzpomenout malíře Martina Benku a Ludovíta Fullu, hudebního skladatele Alexandra Moyzese a katolického kněze a teologa Andreje Hlinku. Je pro mě velkou ctí vystoupit na tomto vnešeném shromáždění Katolické univerzity v Ružomberku pořádaném ku příležitosti zahájení nového akademického roku s úvahou o křesťanské identitě a poslání katolických universit. Musím se se však omluvit, že slova budu přednášet nikoliv libozvučně slovenštině, ale česky, za ideální řeč pro tuto příležitost bych považoval latinu, která fungovala jako lingua franca všech univerzit Evropy stojících na křesťanských základech, těch základech které jsou dnes zatlačovány do pozadí. Vždy když hledím na vlajku Evropské unie s dvanácti hvězdami na modrém poli představím si Matku naší svaté katolické církve Pannu Marii Immaculatu.

Dovolte mi úvodem malou panegyriku na město Ružomberok. Rád zajíždím do jihočeského Rožmberku, městečka z něhož pochází významný šlechtický rod Rožmberků, jenž má ve znaku červenou pětilistou růži. Stejně je tomu i zde v Ružomberku, jehož městskému znaku též vládne červená pětilistá růže. Podobná pětilistá růže zdobí i znak italského rodu Orsini. Růže byla symbolem Panny Marie i Ježíše Krista, neboť pět okvětních lístků připomínalo pět ran Kristových a trny růže odkazovaly k trnové koruně našeho Pána. Obě města spojuje i to, že leží v údolí s řekou opěvovanou básníky a také neobyčejný půvab místa.

Idea univerzit má své kořeny v jednotné křesťanské Evropě 11. a 12. století. Univerzity jak víme z dobových pramenů svůj původ odvozovaly nikoliv z antiky, ale z biblických časů, poukazem na výrok moudrého krále Šalamouna v jemu připisované biblické knize Přísloví (9,1):“Moudrost si vystavěla dům“.

Ve vatikánských Stanzich se nachází nástěnné malby slavného malíře Rafaela zobrazují stěžejní události z dějin naší svaté katolické církve, svědčí o jejím pravověří (např. disputace o Nejsvětější svátosti), schopnosti konat díky přítomnosti Milosti Boží zázraky (např. Zázračné zastavení požáru římského paláce sv. Ducha v roce 847 papežem Lvem IV., eucharistický zázrak Bolzanu), její vznešenosti (Setkání papeže Řehoře Velikého s Attilou) a v neposlední řadě

její moudrosti a vzdělanost prostřednictvím námětu Athénské škola, ukazující jeden ze zdrojů, z něhož čerpalo křesťanské učení - tedy moudrosti a učenosti antické. Kráčí zde v ruku v ruce Platón, jehož učení o idejích bylo tolik inspirativní pro křesťansky orientované platoniky mezi něž patřil i velký učitel církve sv. Augustin a Aristoteles, jehož učení o formách zaujalo dalšího z velkých učenců naší církve sv. Tomáše Akvinského. Samozřejmě přirozeným zdrojem křesťanského učení a moudrosti je tradice judaistická, s kterou nás spojuje moudrost nejvyšší - Hospodin, talmudistická tradice s pluralitu výkladů se stala základem uvažování vědy o svobodném zvažování hypotéz. Je třeba vzpomenout i učenost arabskou, která je samozřejmě mladší, nelze ji pominout pokud ctí vzdělání, toleranci, ale bohužel někteří současní vykladači koránu spíše než k moudrosti vybízejí k netoleranci a agresí a proti tomu je třeba postavit nejen moudrost, ale i další cennou křesťanskou ctnost, kterou je Fortitudo – Statečnost či sílu ducha.

Nejvyšší moudrosti je Bůh sám. Jeho moudrost vane knihami Starého a Nového zákona Krásnou oslavou moudrosti pocházející od Hospodina je kniha Přísloví. V 8 a 16 kapitole, je moudrost stavěna nad perly na ryzí zlato a rozumnost nad stříbro. Podle druhé kapitoly (verš 10) moudrost vejde do tvého srdce a poznání oblaží tvoji duši a Přísloví 3, 13: „Blaze je člověku, jenž našel moudrost, člověku jenž došel rozumnosti.“

Boží moudrost je lampa každodenních rozhodnutí, jak zdůrazňoval sv. papež Jan Pavel II. In Gremio Matris sedet Sapientia Patris („Boží moudrost spočívá v klíně matky“), tedy "Sedes Sapientiae" ("Stolice moudrosti"), tou matkou je Panna Marie, jenž je matkou církve. Není vůbec náhodou, že na pečetích universit se v minulosti velmi často vyskytovalo zobrazení Panny Marie. Velký kancléř Univerzity Karlovy arcibiskup Pražský Arnošt z Pardubic, moudrý muž studující 12 let na předních italských univerzitách, měl ve velké oblibě zobrazení Panny Marie na trůnu Šalamounově. V církvi Boží katolické tedy vládne duch moudrosti, rady a pokory a ideálem každého z nás je vyprošovat si darů Ducha Svatého: daru moudrosti, rozumnosti, vědění, rady, lásky, zbožnosti a bázně před Hospodinem. Úcta k moudrosti a vzdělání provází naši svatou katolickou církev po celé její dějiny. Láska k moudrosti je i krédem všech universit světa

Anglicky historik Christopher Dawson ve známé knize Zrození Evropy ukázal jak se Kristova církev ujala rozpadající se římské říše a stala se jedinou sjednocující silou ve světě zmaru a zkázy. Biskupství svoji správou duchovní i světskou nahradila bývalé římské prefektury a byli to křesťanští duchovní znalí latinského a řeckého jazyka, kteří uchovali poklady antické vzdělanosti. Již od počátku obecné církve existovali ti, kteří si místo Vita contemplativa zvolili cestu Vita activa, přičemž nezapomínali na to první. Touto cestou se vydali církevní Otcové: sv. Augustin, jenž poodhalil tajemství Nejsvětější Trojice, excelentní homiletik a organizátor sv. Řehoř Veliký, který za moru a hladomoru obětoval rodinné jmění ve prospěch římského lidu, velký liturg a hymnolog sv. Ambrož či údajný překladatel Vulgáty sv. Jeroným.

Zásadní posun ve vzdělávání znamenal vznik benediktýnské řehole a následná existence benediktýnských klášterů, které současníci považovali za ideální svět, jakýsi pozemský Ráj, jenž je odrazem Ráje nebeského. Zde vznikali první školy a důležitou a nikdy nechybějící součástí kláštera byla knihovna. Právě v benediktýnských kláštorech žijícím řeholníkům a později i řeholnicím vděčíme za přepisy děl antických autorů z různých oblastí lidské činnosti. Tak například na ideálním plánu kláštera v St.Gallen, vzniklém v klášteře v Reichenau se nachází zahrada koncipována na podkladě spisu Hortulus benediktýnského mnicha z Reichenau Walafrida Strabona, jenž byl inspirován Pliniovým spisem De rerum naturalis (O přírodě). Sám zakladatel západního mnišství sv. Benedikt, původem ze vznešené a vzdělané rodiny z Nursie, byl vychován a vzděláván v Římě v duchu pozdně antické vzdělanosti. Jak již bylo řečeno součástí téměř každého benediktýnského kláštera byla škola, nacházející se mimo klauzuru, vyučovalo se v ní na podkladě Septem artis liberales (Sedmera svobodných umění, což byl soubor předmětů, které tvořily všeobecné vzdělání, řecky Enkyklios paideia (latinsky Orbis doctrinae). slovo artes neoznačovalo v raném středověku umění v dnešním slova smyslu, ale vědu. Svobodným bylo nazýváno proto, protože zabývat se jimi mohl pouze Homo Liber , tedy " svobodný muž" , jenž se nemusel zabývat manuálními pracemi či řemeslem. Se vzdělávacím systémem Septem artes liberales přišel kolem roku 415 pozdně antický autor Martianus Capella ve spise De nuptiis Philologiae et Mercuri (O spojení filologie s Merkurem). Septem artes liberales se sestávala ze dvou stupňů: Trivia a Quadrivia. Trivium obsahovalo latinskou gramatiku, vyučovanou na podkladě antických autorů, rétoriku, zahrnující též právo a etiku, inspirovanou především spisy Ciceronovými a dialektiku obsahující též logiku a filozofii. Zvládnutí latinského jazyka znamenalo nejen latinsky mluvit, ale uvažovat v něm, což bylo zvláště důležité pro teology A nebylo to jednoduché. Velký učenec středověku Anselm z Canterbury vzpomínal jak za každé špatně vyslovené latinské slovíčko či gramaticky obrat byla rána rákoskou, nadaný, ale líný žák za kterého se považoval se takto „inspirován“ naučil latinu rychle. Quadrivium, jehož název jako první použil křesťanský učenec Boethius,, pak bylo založeno na "číselném principu", neboť Bůh tvořil svět "podle čísla". Složení Quadrivia je naznačeno v 7 kapitole Platónovy Ústavy. Mělo byt přímým předstupněm studia medicíny, práva a teologie. Zahrnovalo aritmetiku obsahující počítání, teorii čísel i vyšší význam čísel, tedy kabalou, kterou křesťanští teologové převzali od židů. Dále pak geometrii,- nauku o "nepohyblivých velikostech" založenou na spisech sepsaných Eukleidem a využívanou geografy a kartografy. Třetí disciplínou byla astronomie, konstituovaná na podkladě systému Ptolemaiova. Poslední "uměnou" je muzika, nikoliv v tom významu jak ji chápe dnes, ale jako učení o harmonii a proporcích, na podkladě prací pythágorových spisů. Význam Quadrivia krátkou na výstižnou charakteristikou po odhalil Filozof Proklos, napsal, že předměty Quadrivia lze pokládat za studium čísel a jejich vztahu k fyzickému rozměru času, aritmetika je čisté číslo, geometrie je číslo v prostoru, hudba je číslo v čase a astronomie číslo v časoprostoru. Tento systém ovládl

klášterní i katedrální školy a stal se i základem vyučování na univerzitách, které začaly v Evropě vznikat v od 11. století. Univerzity tedy měly svůj předstupeň v školách klášterních, městských a katedrálních, na kterých zásadně vyučovali duchovní. A některé dosáhli značné proslulosti, jako například škola při katedrále v Chartres, jejímiž reprezentanty byli Dionýsius ze Chartres a již zmiňovaný Anselm z Canterbury. Zde byl akcent kladen na geometrii a aritmetiku.

Vysokou úroveň měly již od 4. století školy v Konstantinopoli, zejména pak tzv. císařská univerzita, jejímiž vynikajícími žáky a později i profesory byli i naši věrozvěsti sv. Cyril a Metoděj, kteří místo slibné akademické kariéry si zvolili hlásání Božího slova, přičemž svého vzdělání a talentu náležitě využili, když nejprve museli vytvořit pro národy jimž zvěstovali Krista písmo a do jejich řeči pak přeložit základní texty duchovní a liturgické.

Jak již bylo řečeno v úvodu Univerzita vzniká jako ryze křesťanská idea v Evropě 11. a 12. století, a to bez kontinuity s antickými školami. Nejstarší univerzita vznikla v italské Bologně, a to buď v roce 1088 či spíše v roce 1119. Jejími absolventy byli například básníci Dante a Petrarca či astronom Mikuláš Koperník. Pařížská Sorbona vznikla v roce 1160 a své jméno získala podle jména zakladatele teologické koleje (1257 Roberta de Sorbon). Slavný Oxford snad existoval již na konci 11. století Podle tradice po sporech v roce 1209 odešli někteří profesori na sever a založili univerzitu v Cambridge. .

Vyučování na univerzitách bylo založeno na písemné tradici, oproti dominující orální tradici. Již poměrně záhy se Universitas stává součástí mocenské triády, do níž patřilo sacerdotium- tedy církev a impérium – moc světská ovládající tehdejší společnost. Výrazem postavení rektorů, a tedy i rektora univerzity Karlovy bylo to, že univerzitní pedel nosil (a dodnes nosí) před Magnificencí rektorem sceptrum s křížem, což bylo vyhrazeno pouze duchovním při liturgii a výjimečně i vládcům. Sceptrum měli i fakulty a univerzitní národy. Historická žezla jednotlivých fakult Univerzity Karlovy, ztracená v roce 1945, byla ozdobena znameními s duchovním tématem. Tak například žezlo lékařské fakulty bylo zakončeno motivem pelikána krmícího mláďata vlastní krví, což je podobenství Krista, jenž svou obětí zachraňuje lidstvo, jak je to naznačeno v hymnu sv. Tomáše Akvinského Adoro te devote: „Piu pelicane Domine Jesu Christe“. Celé žezlo završovala postava Tobiáše nesoucího rybu, jejíž žlučí uzdravil zrak svého otce Tobita. Teologové měli na svém žezle fénixe, jenž symbolizoval Kristovo Zmrtvýchvstání. Univerzity byly svěřovány do ochrany Panny Marie a světců- jak je to vyjádřeno na pečeti Univerzity Karlovy. Karel si svého založení natolik vážil, že svěřil univerzitu do ochrany sv. Václavu, kterému svěřil do ochrany i země Koruny České. Jednotlivé fakulty byly též svěřovány do ochrany světců. Artistickou fakultu ochraňovala moudrá Panna sv. Kateřina, patrony lékařů byli sv. Kosma a Damián, za právnickou fakultu se přimlouval sv. Ivo a patronem teologů byl sv. Jan Evangelista, Nejstarší univerzity vznikají v Itálii a ve Francii a k jejich založení bylo třeba papežského souhlasu, tak tomu bylo i v případě Univerzity Karlovy, když její založení na

přání panovníka schválil v roce 1347 papež Kliment VI. Po vzoru pařížské Sorbony se součástí nově vzniklého vysokého učení staly čtyři fakulty: artistická, jež připravovala studenty ke studiu medicíny, práva a teologie, dále fakulty: juristická, medicínská a teologická. Studenti byli rozděleni podle národů (v případě Prahy to byl národ český, polský, bavorský a saský), které se nekryly s národy jazykovými, každý z národů měl při rozhodování o věcech univerzity rovnocenný hlas. Velkým kancléřem univerzity byl arcibiskup Pražský a primas Český. Spolu s pedagogy žili studenti v kolejích zřizovaných panovníkem či bohatými šlechtici. Již ve 12. stol. vznikl cech scholárů- mistrů, tovaryšů a učňů. Zakladatelé zaručovali přicházejícím studentům i pedagogům různá privilegia a svobody (osvobozovali je od daní a povolili jim vytvářet si svá vnitřní statuta) a obdarovávali nově založené univerzity bohatými statky, které měly pokrývat náklady na provoz univerzit. Příkladem takové listiny je slavná „Authentica Habita“ privilegium císaře Fridricha Barbarossy z roku 1155 zaručující právní ochranu v univerzitním městě. Studium na středověkých univerzitách bylo zdarma, což umožňovalo chudým, ale nadaným studentům získat univerzitní grady, které platily po celé Evropě. Jak bylo vždy zdůrazňováno univerzita je otevřeným společenstvím žáků a pedagogů, kteří jsou pozváni ke stolu vědění, jak je to krásně řečeno v zakládací listině Univerzity Karlovy. Povinností studentů je zodpovědně a pilně studovat a vynášet počet z prostřeného stolu vědění svým pedagogům a následně i bližním. Vyučující jsou pak povinni studentům předávat nejen nejnovější poznatky vědy, ale také svědčit svým životem a názory, neboť plně platí slova Písma poznáte je po ovoci. Od Hospodina jsme všichni obdrželi duchovní dary a je naší povinností je zodpovědně a s pokorou rozvíjet. Neexistuje rozpor mezi vírou a rozumem, krásně to vyjádřil sv. Tomáš Akvinský, když napsal, že tam kde končí lidské poznání nastupuje Boží zjevení. My co srdcem rozumem věříme v živého Boha takový rozpor nevidíme proto, protože prostě není.

Univerzity byly otevřeny laikům i řeholníkům, o čemž se vedl spor, který zdárně rozřešil sv. Tomáš Akvinský, jenž pravil, že studium (colegium) nečiní rozdíl mezi světskými duchovními. Univerzity tak přispívali k vytváření nové vrstvy městské inteligence. Univerzity měly dokonce soudní samosprávu, tedy i vězení pro nehodné žáky. Na středověkých univerzitách přednášeli téměř výhradně duchovní. V Praze bylo vyučování na teologické fakultě svěřeno dominikánům. Profesoři vedle přednášek vedli samozřejmě v latině také učené scholastické disputace, tzv. Quodlibety, v nichž ukazovaly svoje intelektuální schopnosti, proložené často humorem. Je tak trochu ironií, že Mistr Pražské university Jan Hus v jednom takové quodlibetu narážel na své jméno ve spojitosti se svatomartinskou husou. Studenti vedle sumy informací museli zvládnout tzv. Lectio divina, to znamená čtverý výklad textu: sensus literaris, sensus alegoricus, sensus tropologicus a sensus anagogicus.

V samotném Římě fungovalo několik papežských vysokých učení. Nejstarší je známá Sapienza, založená roku 1303 papežem Bonifácem VIII. Bulou Supermae preminentia. Na počátku 17. Století vybudoval její sídlo

nedaleko Pantheonu slavný architekt Boromini. Celou stavbou prolíná symbolika tzv. pentagramu, neboli Šalamounovy pečetě. Absolventi, kteří dosáhli mistrovského gradu měly právo vstoupit do jakési babylonské věže završující kupoli centrálního chrámu. Naznačeno tak bylo, že moudrostí získanou studiem mají harmonizovat tento svět připomínající Babel. Na římské Collegium Romanum založené sv. Ignácem z Loyoly před více jak 450 lety navázala Pontificia Universitas Gregoriana, jejíž součástí je teologická fakulta s téměř patnácti sty studenty. Podstatně mladší je papežská Lateránská univerzita. Ta vznikla až v roce 1959 z rozhodnutí papeže Jana XXIII., jenž povýšil na univerzitu tzv. Lateránské ateneum, které založil papež Klement XIV. v roce 1773 při římské koleji pro kleriky z římského kněžského semináře. Při založení měla dvě fakulty: filozofickou a teologickou

Od druhé poloviny 16. století je univerzitní vzdělávání svěřeno některým církevním řádům, jako bylo Tovaryšstvo Ježíšovo či piaristé. Díky jezuitům, kteří velmi dbali na kvalitu vyučování, Univerzita Karlova (od roku 1654 Univerzita Karlo-Ferdinadova), která po husitských válkách upadla na úroveň lokálního konfesijně omezeného vyššího učení, opět díky internacionalitě jezuitů, získávala na mezinárodní prestiži. Působili zde takový muži jako angličan Petr Canisius, Španěl Rodrigo Ariaga či Čech Bohuslav Balbín.

V čem je dnes posláni katolicky orientovaných fakult a univerzit? Je to především v jejich duchovním přesahu a také v tom, že věci a poznání tohoto světa zodpovědně vztahují „sub species aeternatis“. Hospodin přislíbil, že není nic na tomto světě co by nemělo být zjeveno, je tedy povinnosti všech vyučujících být špičkovými vědci a pedagogy a navíc k tomu mohou (musí) přidat ještě morální a etický rozměr, vycházející z poselství evangelií, důležitý pro všechny univerzitní fakulty. Katolicky orientované univerzity by tedy měli vyvinout snahy do svého svazku vřadit nejen humanitně orientované, ale i lékařské i přírodovědné fakult. Ve světě, kde v němž vládne multikulturální chaos, v němž posvátný a rovnocenný svazek muže a ženy je dáván na roveň svazkům různých minorit, žena je uražena quasi genderovými koncepcemi, smrtelně nemocným jsou neeticky dávány falešné naděje na vyléčení různými šarlatány a jsou pokusy geneticky ovlivňovat lidský genom, je posláni katolicky orientovaných univerzit nenahraditelné. Je nutné, aby tyto univerzity a fakulty, tedy i Vaše univerzita, zaujímaly jasná etická a morální stanoviska, podpořená poznáním současné vědy. Musíme mít odvahu veřejně vyznat tato stanoviska i když budete (budeme) muset čelit obviněním z xenofobie a údajného omezování svobod, nebojme se následovat Ježíše, jenž prorokoval, že budeme pro jeho učení vláčeni po soudech a shromážděních... Čiňme tak sorores et fratres hrdě, protože nejsme v tom sami, je s námi ten, který je Nejvyšší moudrost, která postavila sobě dům (chrám), je s námi Bůh trojjediný a jeho milující matka Panna Maria- v jejímž klíně Moudrost trůnila,kdo proti nám.... Veni creator spiritus....